

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

Överklagande av en hovrättsdom – grov våldtäkt mot barn m.m.

Klagande

Riksåklagaren
Box 5553
114 85 Stockholm

Motpart

ST

Ombud och offentlig försvarare:
Advokaten FL

Saken

Grov våldtäkt mot barn m.m.

Överklagade avgörandet

Hovrätten för Nedre Norrlands dom den 22 februari 2016 i mål B 65-16

Yrkande

Jag yrkar att Högsta domstolen, med ändring av hovrättens dom, dömer ST till åtta års fängelse.

Frågan i målet

Den fråga som enligt min uppfattning är av intresse ur prejudikatsynpunkt är hur straffvärdebedömningen vid upprepade grova våldtäkter mot barn riktade mot samma målsägande bör gå till.

Bakgrund

ST är, genom hovrättens dom, dömd för 25 fall av *grov våldtäkt mot barn* begångna mellan den 1 december 2011 och den 15 september 2015 mot samma målsägande, som vid tiden för gärningarna var mellan 10 och 14 år. Vid tre av dessa tillfällen hade den tilltalade trängt in i målsägandens underliv. Vid de återstående tillfällena var det fråga om antingen orala samlag eller att könsorganen varit i direkt beröring varandra. Vid några av tillfällena hade målsäganden känt smärta i samband med de sexuella aktiviteterna samt hade ST trots det fortsatt med handlingarna.

ST är också dömd för *grovt utnyttjande av barn för sexuell posering*, för att under perioden den 18 november 2011 till den 15 september 2015 ha utnyttjat att målsäganden utfört eller medverkat i sexuell posering (855 bilder och 103 filmer) samt för *grovt barnpornografibrott* under samma period. Det grova barnpornografibrottet avser innehav av 23 371 bilder, varav 3 714 är grova, och 373 filmer, varav 282 är grova. Av bilderna har han själv skildrat 3 811 stycken, varav 371 är grova, och av filmerna har han själv skildrat 349 stycken, varav 282 är grova.

Tingsrätten bestämde påföljden till fängelse i åtta år.

I påföljdsdelen anförde tingsrätten följande.

Med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art kan någon annan påföljd än fängelse inte komma i fråga. Tingsrätten bedömer straffvärdet för den samlade brottsligheten till åtta års fängelse.

ST överklagade tingsrättens dom och yrkade att fängelsestraffets längd skulle sättas ned.

Hovrätten ändrade tingsrättens dom på så sätt att fängelsestraffets längd bestämdes till sex år.

När det gäller frågan om påföljd anförde hovrätten bl.a. följande.

De brott som är avgörande för fängelsestraffets längd är de grova våldtäkterna mot barn. Hovrätten utgår därför i sin straffvärdebedömning från dessa brott.

Av den utredning som har lagts fram i målet framgår att de sexuella aktiviteterna enligt åtalerna inleddes i slutet av 2011 och upphörde i september 2015. Målsäganden var vid de första gärningarna tio år gammal och i slutfasen fjorton år. Vid vissa av tillfällena har de sexuella aktiviteterna bestått i att könsorganen har vidrört varandra. Vid en del tillfällen har det också varit fråga om orala samlag. Som framgår av tingsrättens dom har STs penis vid tre av tillfällena trängt in i målsägandens underliv. Det framgår också att en dildo och andra sexleksaker har använts vid några tillfällen. Enligt hovrättens uppfattning är detta i sig knappast försvårande. Däremot är det sätt på vilket dildon har använts försvårande eftersom den har använts trots att målsäganden visat smärta. Filmerna utvisar att målsäganden vid några övriga tillfällen har haft smärta i samband med de sexuella aktiviteterna och att ST trots detta fortsatt med handlingarna. Där framgår även att målsäganden upplevt kväljningar vid orala samlag. Hovrätten anser också att ST i viss mån psykologiskt har pressat målsäganden till de sexuella handlingarna. Det kan illustreras på så sätt att målsäganden sagt att det gjort ont eller att hon inte tycker om sex och att ST därefter hotat att han skulle lämna henne. Det är också försvårande att ST i stor utsträckning filmat och fotograferat händelserna. Den omständigheten att filmningen skett från olika vinklar saknar dock enligt hovrätten betydelse i sammanhanget.

För att ge en objektiv bild måste även förmildrande omständigheter redovisas. Det är då tydligt att ST inte har använt något allvarigare våld och det har inte förekommit några andra förnedrande inslag än vad gärningarna i sig innebär. Det har inte heller framkommit att målsäganden känt något agg mot eller varit rädd för ST.

De försvårande momenten har varierat avsevärt mellan de olika våldtäktsfallen. Exempelvis har tidsaspekten, dvs. den långa tid under vilken gärningarna förövades, inte någon betydelse för de inledande brotten medan den faktorn blir mer avgörande vid de senare. Målsägandens varierande ålder vid de olika gärningarna har också betydelse för bedömningen; vid vissa av gärningarna var hon tio år medan hon i slutet var fjorton. Hur omfattande de sexuella handlingarna vid varje tillfälle har varit och hur länge de har pågått har naturligtvis också betydelse. Dessutom har det betydelse exempelvis om ST trängt in i målsäganden och om målsäganden upplevt smärta eller obehag.

/---/

Som hovrätten nyss varit inne på blir straffvärdet normalt högre om det handlar om flera gärningar och flera brott. För vissa typer av sexualbrott har dock Högst domstolen ansett att det finns anledning att vara försiktig med att betrakta brottslighetens upprepade karaktär som straffhöjande när brotten är riktade mot samma målsägande (se rättsfallen NJA 2006 s. 510 och 2014 s. 990 p. 8). Det som får anses framgå av Högsta domstolens avgörande är att detta synsätt inte ska gälla för alla sexualbrott mot samma målsägande. Det exempel som nämns i

2006 års fall är en sexuell relation som präglades av full frivillighet och ömsesidighet med en tonåring som närmade sig femtonårsåldern. Den flerfaldiga brottsligheten ska då inte påverka det samlade straffvärdet i någon högre mån. Det fall som hovrätten nu behandlar omfattas inte av det exempel som Högsta domstolen har lyft fram; det går inte att tala om full frivillighet och målsäganden var åtminstone inledningsvis klart yngre än 15 år. Några egentliga hållpunkter för när principen i övrigt ska tillämpas har dock inte angetts av Högsta domstolen. Det är svårt att se att brottslighetens allvar har betydelse för om principen om brottslighetens upprepade karaktär ska tillämpas eller inte. En allmän utgångspunkt är nämligen att den upprepade brottsligheten ska påverka det samlade straffvärdet i mindre mån vid allvarligare brottslighet än vid lindrigare (se Borgeke, a.a., s. 151 f.f.). I liknande riktning talar den omständigheten att en större reduktion ska göras vid flerfaldig brottslighet om brotten har starkt samband i tid och typ av brottslighet (se rättsfallen NJA 2009 s. 485 I – III). Med hänsyn till den oklarhet som finns i frågan om vilka fall Högsta domstolens uttalande i NJA 2006 s. 510 tar sikte på och att övriga principer talar för att den flerfaldiga brottsligheten ska ge en begränsad ökning av det samlade straffvärdet, bedömer hovrätten att straffvärdet inte är så högt som tingsrätten har kommit fram till.

Till detta ska läggas att tingsrätten har lagt brottslighetens upprepade karaktär åtminstone delvis till grund för rubriceringsfrågorna. Av det skälet saknas det möjlighet att låta den omständigheten få något större genomslag på det samlade straffvärdet.

Grov våldtäkt mot barn är ett brott som omfattas av den straffskärpningsregel som tar sikte på allvarligare våldsbrott och som infördes den 1 juli 2010 (prop. 2009/10:147). Den innebar att vissa brott generellt skulle anses ha ett högre straffvärde än tidigare. Även om det i detta fall inte har rört sig om något allvarligare våld har den sammantagna brottsligheten mot målsäganden inneburit ett allvarligt angrepp på hennes trygghet till person. Det samlade straffvärdet bör av det skälet vara något högre än annars. Vid den samlade straffvärdebedömningen bör också den del av det grova barnpornografibrottet som inte avser målsäganden beaktas som straffhöjande.

Sammantaget anser hovrätten att den del av de straffvärdehöjande omständigheterna som inte har förbrukats av tingsrätten vid rubriceringen av gärningarna består i några fall när målsäganden haft ont eller känt obehag samtidigt som penetration har genomförts, den omständigheten att gärningarna har inneburit ett allvarligt angrepp på målsägandens trygghet till person, i mycket begränsad mån den flerfaldiga brottsligheten och det grova barnpornografibrottet som avser andra barn. Straffvärdet för dessa överskjutande omständigheter motsvarar enligt hovrätten två års fängelse. Det leder till att fängelsestraffet ska bestämmas till sex år.

Grunderna för mitt överklagande

Enligt 29 kap. 1 § första stycket brottsbalken ska straff, med beaktande av intresset av en enhetlig rättstillämpning, bestämmas inom ramen för den tillämpliga straffskalan efter brottets eller den samlade brottslighetens straffvärde.

ST har gjort sig skyldig till grov våldtäkt mot barn i 25 fall samt till grovt sexuellt utnyttjande av barn och grovt barnpornografibrott.

Straffskalan för grov våldtäkt mot barn är fängelse i lägst fyra och högst tio år (6 kap. 4 § brottsbalken). Straffskalorna för grovt utnyttjande av barn för sexuell posering och grovt barnpornografibrott är fängelse i lägst sex månader och högst sex år (6 kap. 8 § och 16 kap. 10 a § brottsbalken). Eftersom det i detta fall är fråga om att bestämma ett gemensamt fängelsestraff för flera brott är den tillämpliga straffskalan för brottsligheten, enligt 26 kap. 2 § brottsbalken, fängelse i lägst fyra år och högst 14 år.

När straffvärdet vid flerfaldig brottslighet ska bestämmas tillämpas den s.k. asperationsprincipen, enligt vilken det vid flerfaldig brottslighet ska ske en gemensam straffmätning med tillgång till en förhöjd straffskala (Ulväng, 2013 s. 101 ff.). Asperationsprincipen har stöd i 30 kap. 3 § brottsbalken samt i bestämmelserna i 25 kap. 5 och 6 §§ brottsbalken, när det gäller böter, och i 26 kap. 2 § brottsbalken när det gäller fängelse. Stöd för principen finns också i ovan nämnda 29 kap. 1 § brottsbalken. Straffminimum för den samlade brottsligheten är identisk med minimum för det brott med den strängaste straffskalan samt kan straffmaximum förhöjas med upp till fyra års fängelse. I allmänhet är utgångspunkten för straffvärdebedömningen det allvarligaste av de brott som föreligger till bedömning samt läggs därefter till straffvärdet för detta brott en efter hand minskande del av straffvärdet för vart och ett av de övriga brotten i ordning efter brottens allvar. En allmän kontroll görs också av att ett på så sätt beräknat straffvärde inte framstår som oproportionerligt i förhållande till den typ av brottslighet som är aktuell (se NJA 2008 s. 359). Man kan i detta sammanhang också tala om principen om straffvärdeomständigheternas avtagande betydelse (Martin Borgeke, Att bestämma påföljd för brott, 2 uppl., s. 145).

Några generella principer för hur straffvärdebedömningen vid flerfaldig brottslighet ska gå till har inte givits i lag eller förarbeten. Högsta domstolen har i vägledande avgöranden emellertid angett ett antal faktorer som är av betydelse vid bedömningen.

Om ett brott har ett väsentligt högre straffvärde än övriga brott påverkar de senare i allmänhet endast i mindre grad bedömningen av det samlade straffvärdet, medan motsatsen gäller om de aktuella brotten sedda för sig har ett likartat straffvärde. Normalt bör flerfaldig brottslighet relativt sett få

betydligt större genomslag vid straffvärdebedömningen när det är fråga om låga straffnivåer än i de fall då straffnivån är hög. Andra faktorer som kan vara av betydelse är exempelvis vilken eller vilka typer av brott som är aktuella samt vilket tidsmässigt samband som kan finnas mellan brotten. Skälen för att vid straffvärdebedömningen avvika från vad som skulle följa av en ren kumulation varierar beroende på sambandet mellan brotten. Skälen för avvikelse minskar ju svagare sambandet är mellan de olika brotten. (Se NJA 2008 s. 359 och NJA 2009 s. 485.)

Högsta domstolen har i NJA 2006 s. 510 uttalat att de närmare förhållandena vid våldtäkt och andra sexuella övergrepp mot barn kan vara starkt varierande och i en del fall, t.ex. då fråga är om en av full frivillighet och ömsesidighet präglad sexuell relation med en tonåring som närmar sig femtonårsåldern, kan det beroende på omständigheterna finnas anledning att iaktta viss försiktighet med att utan vidare beakta brottslighetens upprepade karaktär som straffhöjande.

I NJA 2014 s. 990, som gällde ansvar för sexuellt utnyttjande av barn, anför Högsta domstolen, med hänvisning till NJA 2006 s. 510, att det faktum att det rörde sig om flera (tio) fullbordade samlag (frivilliga inom ramen för en ömsesidig kärleksrelation) och därmed om flera brott, endast marginellt bör påverka straffvärdet i höjande riktning. Enligt Högsta domstolen motsvarade straffvärdet fängelse i fyra månader.

Borgeke har angett vissa riktlinjer som domstolarna kan ta till utgångspunkt vid resonemang kring straffvärdebedömning vid flerfaldig brottslighet. Enligt Borgeke bör avtrappningen bli snabbare vid allvarligare brottslighet än vid mindre allvarlig brottslighet. Enligt honom bör normalt endast fyra brott ha någon tydlig påverkan på det samlade straffvärdet. Om det svåraste brottet har ett straffvärde motsvarande fängelse i mer än ett år och sex månader bör, enligt Borgeke, sedan det svåraste brottets straffvärde utgjort utgångspunkten till detta läggas det andra brottets straffvärde till en tredjedel, det tredje brottets straffvärde till en sjättedel och det fjärde brottets straffvärde till en niondel. Det femte brottet bör till en tolfte del läggas till och det sjätte brottet endast till en femtondel. Borgeke betonar dock att en avslutande rimlighetsbedömning alltid bör göras där den aktuella brottslighetens samlade straffvärde kan jämföras med annan brottslighet samt kan därvid ytterligare faktorer behöva beaktas utöver antalet brott och hur pass allvarliga brott det rör sig om. (Borgeke, a.a. s. 149 ff.)

Min bedömning

Avgörande för hur långt fängelsestraff ST ska ådömas är den samlade brottslighetens straffvärde. Vid denna bedömning ska utöver omständigheter som är hänförliga till de enskilda gärningarna beaktas att det är fråga om flerfaldig brottslighet. Till skillnad från vad som anförs i NJA 2006 s. 510 är

det i detta fall inte fråga om en av full frivillighet och ömsesidighet präglad sexuell relation med en tonåring som närmar sig femtonårsåldern, varför brottslighetens upprepade karaktär mot samma målsägande bör kunna beaktas vid straffvärdebedömningen.

Det framstår inte som helt klart huruvida hovrätten lägger brottslighetens upprepade karaktär till grund för bedömningen av rubriceringsfrågan. För egen del anser jag dock att våldtäkterna är att bedöma som grova våldtäkter alldeles oberoende av deras upprepade karaktär. De omständigheter som i första hand föranleder en rubricering av i vart fall flertalet våldtäkter som grova brott är att ST med hänsyn till främst målsägandens låga ålder och beroende ställning visat särskild hänsynslöshet.

De grova våldtäkterna mot målsäganden har var och en ett straffvärde som motsvarar i vart fall fängelse i fyra år. Vid bedömning av det samlade straffvärdet bör beaktas att det varit fråga om ett mycket stort antal allvarliga brott som under en lång period av ett barns liv, närmare fyra år, kontinuerligt kränkt barnets sexuella integritet. De brott som ST har utsatt målsäganden för har varit välplanerade och upprepats ett mycket stort antal gånger under en lång tid. I detta fall är därför bestämmelsen i 26 kap. 2 § 6 brottsbalken tillämplig, enligt vilken som försvårande omständighet vid straffvärdebedömningen ska beaktas att brottet utgjort ett led i en brottslighet som utövats systematiskt och föregåtts av särskild planering (se prop. 2009/10:147 s. 43 f.). Upprepningen av dessa allvarliga och välplanerade brott bör därför ges ett betydligt större genomslag vid straffvärdebedömningen än vad hovrätten gjort. Här kan inte heller bortses från att ST också döms för att under den aktuella fyraårsperioden ha utnyttjat målsäganden för sexuell posering (sammanlagt 855 bilder och 103 filmer). Enligt min uppfattning kan vidare sättas i fråga hovrättens bedömning att (endast) den del av det grova barnpornografibrottet som gäller andra barn än målsäganden ska få betydelse för straffvärdebedömningen i detta fall. Jag delar emellertid hovrättens bedömning att straffskärpningsregeln i 29 kap. 1 § andra stycket brottsbalken beträffande allvarligare våldsbrott i detta fall i viss mån bör påverka brottslighetens straffvärde i höjande riktning (se a. prop. s. 41).

Enligt min uppfattning är det inte rimligt att det lidande ST åsamkat målsäganden genom upprepade grova våldtäkter under fyra års tid ska rendera ett fängelsestraff om endast sex år. Sammanfattningsvis anser jag att ST i stället ska dömas till fängelse i åtta år.

Skälen för prövningstillstånd

Enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken får prövningstillstånd meddelas om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens). För att bevilja prövning enligt denna punkt krävs alltså att ett avgörande av Högsta domstolen blir av generell

betydelse för bedömningen av framtida mål som innehåller liknande frågeställningar (Peter Fitger, Rättegångsbalken, s. 54:26).

Frågor om straffvärdebedömning vid upprepade sexualbrott begångna mot samma målsägande är vanligt förekommande i domstolarna.

Några generella principer för hur straffvärdebedömning vid flerfaldig brottslighet av sådant slag som är aktuellt i detta mål finns inte i vare sig lagstiftning eller förarbetsuttalanden. I förarbetena till aktuella bestämmelser i brottsbalken framhålls emellertid att det får anses vara en viktig uppgift för rättstillämpningen att utveckla mera konkreta riktlinjer för hur straffmätningen bör ske vid flerfaldig brottslighet (prop. 1987/88:120 s. 79).

De uttalanden Högsta domstolen har gjort om straffvärdebedömning vid flerfaldig brottslighet (se bl.a. NJA 2006 s. 510, NJA 2008 s. 359, NJA 2009 s. 485 och NJA 2014 s. 990) ger enligt min uppfattning inte tillräcklig vägledning i ett fall som detta.

Högsta domstolen har i NJA 2006 s. 510 uttalat att de närmare förhållandena vid våldtäkt och andra sexuella övergrepp mot barn kan vara starkt varierande och i en del fall, t.ex. då fråga är om en av full frivillighet och ömsesidighet präglad sexuell relation med en tonåring som närmar sig femtonårsåldern, kan det beroende på omständigheterna finnas anledning att iaktta viss försiktighet med att utan vidare beakta brottslighetens upprepade karaktär som straffhöjande. I praxis synes viss osäkerhet råda om hur dessa uttalanden ska tolkas. Detta illustreras av att hovrätten och tingsrätten i detta fall kommit till olika slutsatser när det gäller bedömningen av det samlade straffvärdet. Hovrätten anger också som ett skäl för sitt ställningstagande att det finns oklarhet i frågan om vilka fall uttalandet i NJA 2006 s. 510 tar sikte på.

Enligt min uppfattning vore det för en enhetlig och förutsebar rättstillämpning angeläget med vägledande uttalanden av Högsta domstolen när det gäller hur straffvärdebedömning vid upprepade allvarlig brottslighet mot samma målsägande bör ske.

Sammanfattningsvis skulle en prövning av överklagandet vara av stor vikt för ledning av rättstillämpningen.

Bevisuppgift m.m.

Jag ber att få återkomma med bevisuppgift samt mina synpunkter på målets fortsatta handläggning för det fall Högsta domstolen meddelar prövningstillstånd.

Anders Perklev

Hedvig Trost

Kopia till:

Utvecklingscentrum Göteborg
Åklagarkammaren i Sundsvall (AM-131583-15)
Vice chefsåklagaren Karin Everitt